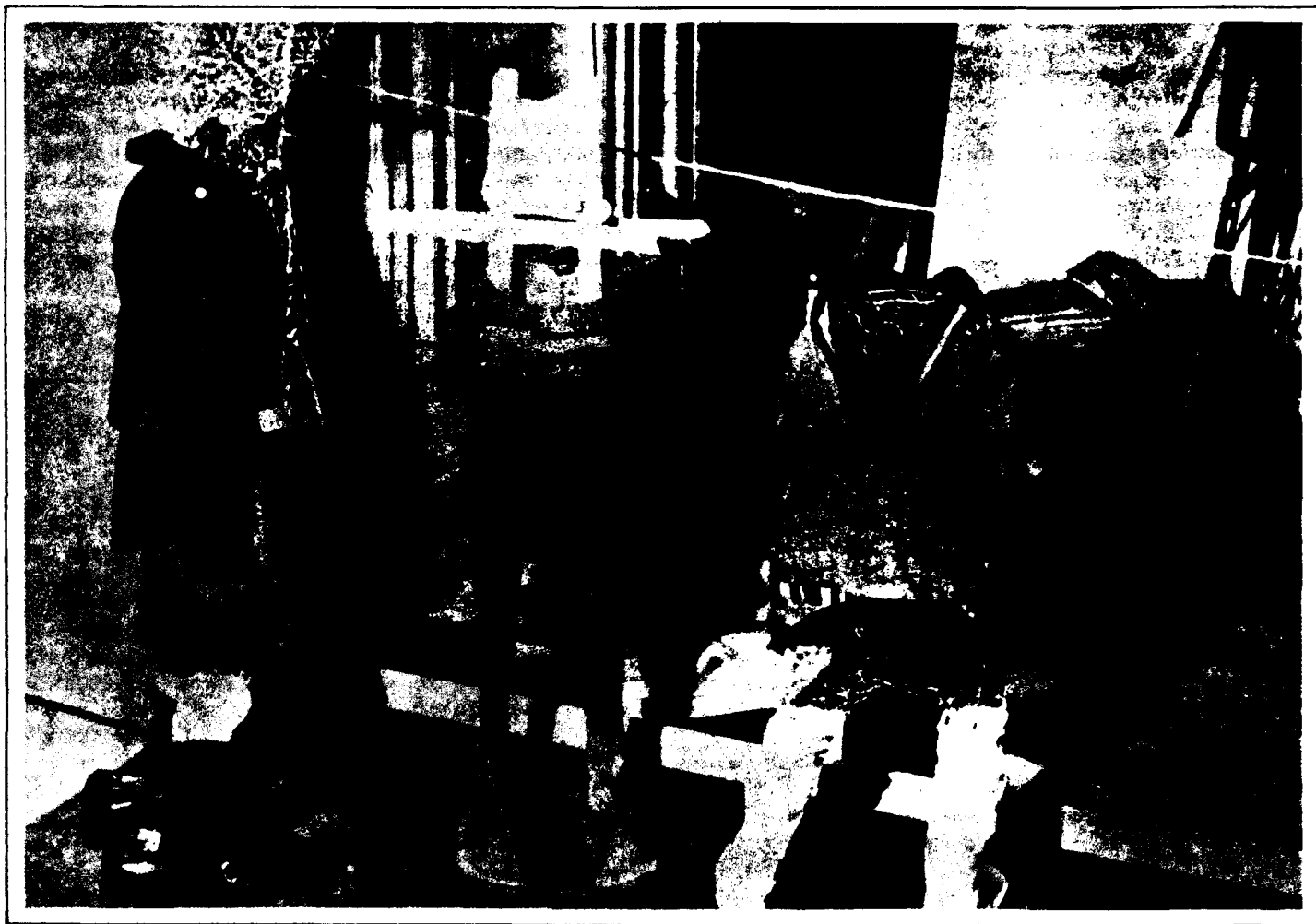

* [Σ.τ.Μ.] 'Ο όρος «σοσιαλιστικό» κίνημα, μέσα σέ εισαγωγικά, χρησιμοποιείται στην 'Ιταλία συχνά γιά νά υποδηλώσει τό κίνημα εκείνο πού έχει σάν κύριο κορμό τό κομμουνιστικό κόμμα καί στό όποιο περιέχονται καί οι πολιτικές καί κοινωνικές δυνάμεις εκείνες πού έχουν συγγενείς αντίληψεις μέ αυτό καί συνεργάζονται μαζί του. Συνήθως, αλλά όχι πάντοτε υποχρεωτικά, αποκλείονται από τήν έννοια αυτή οι σοσιαλδημοκρατικές δυνάμεις.

Πρός μιά Δεύτερη Εύρώπη

Silvio Leonardi

Στήν ως σήμερα συζήτηση γύρω από τήν ένταξη τής χώρας μας στήν ΕΟΚ, ή Κοινή 'Αγορά ξετάζεται κατά κύριο λόγο σάν ένας οικονομικός συνασπισμός, σάν μιά οικονομική κοινωνία. 'Έχει, κατ' αυτό τόν τρόπο, παραμεληθεί μιά βασική διάσταση τής Κοινοτικής πραγματικότητας: ή πολιτική. Στά πλαίσια τής ΕΟΚ υπάρχουν καί πολιτικές δυνάμεις, πού θά συμμετάσχουν μάλιστα μέσα στό 1979 στήν άμεση έκλογή του Εύρωπαϊκού Κοινοβούλιου. 'Η δράση των εύρωπαϊκών κομμάτων καθορίζει τελικά τήν πορεία τής ΕΟΚ, τίς προοπτικές τής εύρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι γι' αυτό ζωτικής σημασίας νά γνωρίζουμε όχι μόνο τή σημερινή ΕΟΚ αλλά καί τή δυναμική της, νά γνωρίζουμε τίς θέσεις των πολιτικών ρευμάτων γιά τό μέλλον τής Κοινής 'Αγοράς. Μέ στόχο μιά τέτοια ενημέρωση τά Σύγχρονα Θέματα παρουσιάζουν τό κείμενο πού ακολουθεί καί πού είναι

απόσπασμα από τό βιβλίο του Σιλβίο Λεονάρντι, 'Η Εύρώπη καί τό σοσιαλιστικό κίνημα.*

'Ο συγγραφέας είναι του Εύρωπαϊκού Κοινοβούλιου από τό 1969, εποχή πού γιά πρώτη φορά έγιναν δεκτοί σ' αυτό καί εκπρόσωποι του 'Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Στό τμήμα του βιβλίου πού δημοσιεύεται συνοψίζονται, υπό μορφή συμπεράσματος, οι κεντρικές ιδέες πού συνιστούν τόν άξονα του προβληματισμού του συγγραφέα. Οι ιδέες αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καί εξαιτίας τής πείρας καί των γνώσεων του S. Leonardi γύρω από τά θέματα πού πραγματεύεται, αλλά καί γιατί εκφράζει μιά άποψη πού τή σημασία της αύξάνει τό σημαντικό ειδικό βάρος του κόμματος στό όποιο ανήκει στήν πολιτική σκηνή τής 'Ιταλίας αλλά καί στά εύρωπαϊκά πράγματα γενικότερα.

'Η αναγνώριση τής «πραγματικότητας», ιδιαίτερα από τήν άποψη των εύνοϊκών οικονομικών αποτελεσμάτων, στάθηκε τό κύριο κριτήριο πού, κατά τό παρελθόν, έπεισε τό «σοσιαλιστικό»* κίνημα νά άποδεχτεί μιά ΕΟΚ πού κατασκευάστηκε, ούσιαστικά, από τούς «άλλους»: αλλά τό ίδιο κριτήριο θά προ-

σπόριζε σήμερα αντίθετα επιχειρήματα, αφού η τωρινή οικονομική κρίση, όσο κι αν έχει διωσθήποτε παγκόσμιο χαρακτήρα, πάντως από τό χώρο των βιομηχανικά αναπτυσσόμενων χωρών πλήττει με ιδιαίτερα όξυ τρόπο τις χώρες της ΕΟΚ, ενώ η ΕΟΚ, από την άλλη πλευρά, αποδεικνύεται ανίκανη, σά θεσμός, νά παρέμβει αποτελεσματικά γιά νά τήν καταπολεμήσει. Σ' αυτό όφείλεται ότι χώρες-μέλη λιγότερο ισχυρές, όπως ή 'Ιταλία, πού αντιμετώπιζουν δυσκολίες και έξαιτίας όρισμένων πλευρών της κοινοτικής πολιτικής, αναζητούν βοήθεια άλλου, έξω από τήν ΕΟΚ, στό Διεθνές Νομισματικό Γραφείο ή στίς ΗΠΑ, φαινόμενο πού έχει παρουσιαστεί και κατά τό παρελθόν, αλλά πού τώρα μοιάζει νά έντείνεται καθώς όξύνονται οί οικονομικές ανισότητες ανάμεσα στίς χώρες-μέλη και καθώς αποδεικνύονται όλο και περισσότερο ανεπαρκείς οί οικονομικές παρεμβάσεις άπέναντι στίς πραγματικές ανάγκες των άσθενεστερών. Αυτές οί χώρες, λοιπόν, επιδιώκουν νά βελτιώσουν τή θέση τους στήν ΕΟΚ προσφεύγοντας σέ «έξωτερικές» αναγνωρίσεις και ύποστηρίξεις, αλλά τό ίδιο επιχειρούν και οί ισχυρότερες χώρες-μέλη, των όποιων ή θέση μέσα στήν ΕΟΚ επηρεάζεται σέ μεγάλο βαθμό από τό κύρος πού άπολαμβάνουν στό «έξωτερικό» και από τή δραστηριότητα πού αναπτύσσουν στό πλευρό της ήγεμονικής δύναμης του συστήματος.¹

Άλλά και κάτω άπ' αυτές τις συνθήκες ή έντονη και δικαιολογημένη κριτική στήν ΕΟΚ δέ φτάνει συνήθως, στό χώρο του «σοσιαλιστικού» κινήματος, ως τό αίτημα νά εγκαταλειφθεί² ή νά καταργηθεί ή Κοινότητα, πράγμα πού ίσοδυναμεί, στήν ουσία, μέ τήν αναγνώριση ότι ή κοινοτική διάσταση έχει πιά εισηχρήσει στή ζωή των λαών της Δυτικής Εύρώπης σάν μία βασική πλευρά των προβλημάτων τους. Πραγματικά, ενώ αναπτύσσονται (και γύρω από τις συμφωνίες του 'Ελσίνκι) σχέσεις και αντιπαραθέσεις Άνατολής και Δύσης, φαίνεται πιά όλοένα πιό διαδεδομένη ή παραδοχή της Δυτικής Εύρώπης σάν ξεχωριστής ένότητας, και γίνονται όλοένα και λιγότερο συχνές οί επικλήσεις της καλούμενης «Εύρώπης από τόν 'Ατλαντικό ως τά Ούράλια». Καί πάλι στόν καθορισμό αυτού του προσανατολισμού είχαν ίσως μεγαλύτερη επίδραση τά έξωτερικά γεγονότα, κυρίως εκείνα πού σχετίζονται μέ τις σοσιαλιστικές χώρες και τή δημιουργία της Κομεκόν, παρά ή επεξεργασία πού πραγματοποιήθηκε στό χώρο του «σοσιαλιστικού» κινήματος της Δυτικής Εύρώπης, όπου εξακολουθούν νά επικρατούν τά έθνικά σενάρια και οί διεθνείς μεταβολές θεωρούνται συνήθως δευτερεύουσες και παράγωγες.

Άκόμα και ό καλούμενος «εύρωκομμουνισμός» δέ φαίνεται νά παραδιάζει αυτό τό βασικό σχήμα. Μέ τό νεολογισμό αυτό, πράγματι, δηλώνεται στήν ουσία μία σύγκλιση «έθνικών δρόμων» πού επιδιώκουν, μέσα από τήν υπεράσπιση και τήν ανάπτυξη της δημοκρατίας, τήν οικοδόμηση του σοσιαλισμού σέ κάθε μία χώρα και έντελώς αυτόνομα στή μία από τήν άλλη.³ Τυπικά, τό φαινόμενο παρουσιάζεται σάν ένας άκριδέστερος και επιβαλλόμενος όρισμός άρχων πού τά ενδιαφερόμενα κόμματα είχαν επεξεργαστεί από καιρό και διακηρύξει σέ πολλές ευκαιρίες, όπως έξάλλου έπισήμαναν μέ ιδιαίτερη έμφαση παράγοντες αυτών των κομμάτων, μέ έναν αυξανόμενο άριθμό παρεμβάσεων στό θέμα αυτό.

Βέβαια, κι αυτό είναι κάτι καινούριο, τό φαινόμενο όδήγησε

σέ μία ιδιαίτερη δραστηριότητα πού χαρακτηρίζεται από διμερείς και πολυμερείς συναντήσεις και από συχνές κοινές δηλώσεις, τή στιγμή πού τό κομμουνιστικό κόμμα της ΕΣΣΔ, πού είχε κυριαρχήσει στόν όργανισμό (τήν 3η Διεθνή) μέσα στόν όποιο τά σημερινά «εύρωκομμουνιστικά» κόμματα είχαν γεννηθεί σάν απλά «τμήματα», ύποβάλλεται σέ σκληρές κριτικές γιά τήν παραδίωση εκείνων άκριδώς των ελευθεριών πού τά κόμματα αυτά θεωρούν ότι ποτέ δέ θά μπορέσουν νά άπαρνηθούν ούτε γιά τις χώρες τους ούτε γιά τόν έαυτο τους. 'Η ταχεία διάδοση του νεολογισμού, πού άλλωστε δέν υίοθετείται από τά κόμματα στά όποια προσγράφεται, συνδέεται λοιπόν, τουλάχιστον ένμερει, μέ τήν αντισοβιετική σημασία πού, ρητά ή όχι, του άποδίδεται από τήν κοινή γνώμη. Άλλά έμεις πιστεύουμε ότι άκόμα και αυτή ή άπλοϊκή έρμηνεία έκφράζει κύρια, άν και μέ τρόπο «άρνητικό», μία πλατιά διαδεδομένη άναμονή γιά σοσιαλιστικές λύσεις νέου τύπου, όχι μόνο γιά τις νέες σχέσεις σοσιαλισμού και δημοκρατίας πού θά πρέπει νά εισαγάγουν, αλλά και γιά τή συμβολή τους σέ μία διαφορετική συστηματοποίηση των παγκόσμιων σχέσεων.

1. Γιά συγκεκριμένες άναφορές σχετικά παραπέμπουμε στήν περίπωση της 'Ιταλίας και ιδιαίτερα στίς τελευταίες εξελίξεις (δάνειο του ΔΝΤ σάν ένίσχυση γιά κοινοτικά δάνεια, ένέργειες της ιταλικής κυδέρνησης στίς ΗΠΑ, τόν 'Ιούλιο του 1977, γιά όρισμένα σημεία των όποιων είχε άναζητηθεί χωρίς έπιτυχία μία κοινοτική λύση, όπως ή χήματοδότηση του πυρηνικού προγράμματος κ.ά.).

2. Όπως είναι γνωστό, τό αίτημα έξόδου από τήν ΕΟΚ είναι ιδιαίτερα ισχυρό σέ μία πτέρυγα του άγγλικού 'Εργατικού κόμματος. Γιά μία πρόσφατη τοποθέτηση της άγγλικής άριστερας ύπέρ της ΕΟΚ, βλ. *Common Sense on the Common Market, A Communists for Europe Pamphlet*, Λονδίνο, 6 'Ιουλίου 1977 και μία διακήρυξη μέ διάφορες ύπογραφές: «The EEC and the Left» (*Times*, 12 'Ιουλίου 1977). Στίς 8 Σεπτεμβρίου 1977 τό Συνέδριο των 'Εργατικών 'Ενώσεων άπέρριψε ένα ψήφισμα πού συνιστούσε τήν έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από τήν ΕΟΚ.

3. Νομίζουμε ότι από τις διάφορες τοποθετήσεις στίς όποιες θεμελιώθηκε ό καλούμενος «εύρωκομμουνισμός» έγκυρτερη μπορεί νά θεωρηθεί ή κοινή Διακήρυξη των ΚΚΙ, ΓΚΚ και ΙΚΚ μετά τό πέρασμα συνάντησης της Μαδρίτης στίς 2-3 Μαρτίου 1977, πού λέει μεταξύ άλλων: «'Η κρίση του καπιταλιστικού συστήματος κάνει άκόμα ισχυρότερη τήν απαίτηση νά αναπτυχθεί ή δημοκρατία και νά προχωρήσει προς τό σοσιαλισμό. Οί κομμουνιστές της 'Ισπανίας, της Γαλλίας και της 'Ιταλίας θά άγωνιστούν γιά τήν οικοδόμηση μιάς νέας κοινωνίας πού θά βασίζεται στόν πλουραλισμό των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων και στό σεβασμό, τήν έγγηση και τήν ανάπτυξη όλων των συλλογικών και άτομικών ελευθεριών: ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης, του τύπου, του συνεταιρίζεσθαι και του συνέργεσθαι, των διαδηλώσεων, της ελεύθερης διακίνησης των ανθρώπων τόσο στό έσωτερικό της χώρας τους όσο και στό έξωτερικό, συνδικαλιστική ελευθερία, άυτόνομα των συνδικάτων και δικαιώμα της άπεργίας, άπαραδίαστο της ιδιωτικής ζωής, σεβασμός της καθολικής ψηφοφορίας και δυνατότητα δημοκρατικής έναλλαγής στήν έξουσία των εκάστοτε πλειοψηφιών, θρησκευτική ελευθερία, πολιτιστική ελευθερία, ελευθερία έκφρασης των διαφόρων φιλοσοφικών, πολιτιστικών και καλλιτεχνικών ρευμάτων και γνώμων. 'Η θέληση αυτή γιά τήν οικοδόμηση του σοσιαλισμού μέσα στή δημοκρατία και τήν ελευθερία έμπνέει τις θέσεις πού επεξεργάστηκε σέ πλήρη άυτόνομα κάθε ένα από τά τρία κόμματα ξεχωριστά. Τά τρία κόμματα έχουν τήν πρόθεση νά αναπτύξουν και στό μέλλον τή διεθνιστική άλληλεγγύη και φιλία στή βάση της άνεξαρτησίας κάθε κόμματος, της ισοτητας των δικαιωμάτων, της μη επέμβασης, του σεβασμού της ελεύθερης έπιλογής πρωτότυπων δρόμων και λύσεων γιά τήν οικοδόμηση σοσιαλιστικών κοινωνιών πού νά ανταποκρίνονται στίς συνθήκες κάθε χώρας». ('*Η Αιγή*, 4 Μαρτίου 1977).

Αυτή η συστηματοποίηση είναι αναγκαία, και αυτό φαίνεται ότι τό αντιλαμβάνεται κάλλιστα και η κοινή γνώμη, γιά νά ξεφύγουμε από μία κατάσταση όλοένα και πιό επικίνδυνη πού χαρακτηρίζεται από σοβαρές ανισορροπίες και όδηγεί, ταυτόχρονα μέ τήν κατάκτηση τής ανεξαρτησίας και τού σοσιαλισμού σέ νέες όλοένα χώρες, σέ έναν άγώνα δρόμου τών έξοπλισμών πού διεξάγεται όχι μόνο μεταξύ τών μεγάλων δυνάμεων αλλά και μεταξύ τών μικρότερων και φτωχότερων.

Κατά τή γνώμη μας, ή γένεση τού «εύρωκομμουνισμού» και ή πραγματική του σημασία δέν απορρέουν από τό επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης συνυφασμένο μέ κάποια έμπειρία κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, δηλαδή από φαινόμενα πού πιστοποιούνται σέ έθνικό επίπεδο και άρα μπορούν νά περιλάβουν και μή εύρωπαϊκές χώρες, όπως π.χ. τήν 'Ιαπωνία: διατεινόμαστε, αντίθετα, ότι ό «εύρωκομμουνισμός» συνδέεται μέ τήν προοπτική ενός είδικού τύπου κοινωνίας πού προσιδιάζει στίς χώρες τής Δυτικής Εύρώπης, πού γεννιέται γιά νά ανταποκριθεί σέ συγκεκριμένες ανάγκες τών λαών τους, μέ επιλογές στο περιφερειακό κοινοτικό επίπεδο πού όδηγούν και σέ μία

σέ βάθος άναθεώρηση τού σημερινού πλαισίου τών διεθνών σχέσεων.⁴ 'Η ανάγκη νά απαλλαγούν τά Κ.Κ. από «γενικούς νόμους» και από τή μίμηση προκατασκευασμένων «προτύπων» προίκισε μοιραία αυτή τήν προοπτική μέ έναν κύρια «έθνικό» χαρακτήρα, γιατί ή έθνική άυτονομία ύπάρχει ήδη, είναι ριζωμένη στήν παράδοση και είναι, έπομένως, μία εύκολα αντίληπτη διάσταση: στήν περίπτωση αυτή, όμως, ή ανανέωση πού επιδιώκεται θά παρέμενε άρρηκτα συνδεδεμένη μέ τήν επανάληψη τού παραδοσιακού σχήματος τής «οικοδόμησης τού σοσιαλισμού σέ μία μόνο χώρα». Κι έμεις δέν πιστεύουμε ότι αυτό τό σχήμα επιτρέπει τήν πραγματοποίηση, στή Δυτική Εύρωπη, εκείνων τών νέων μορφών σοσιαλισμού πού ανταποκρίνονται στήν «εύρωκομμουνιστική» προοπτική, όπως έμεις τήν έννοούμε. Γιά νά κατανοήσουμε, όμως, καλύτερα τής αίτιες, πρέπει νά ξαναδούμε όρισμένα σημεία και πρώτα τή σημερινή κρίση τής ΕΟΚ.

Οί παρατηρήσεις πού θά κάνουμε στό θέμα αυτό είναι μόνο μία πρώτη προσέγγιση γιατί δέν έχει γίνει ακόμα όχι μόνο μία άρκετά άκριτής άνάλυση αλλά κυρίως μία έμπεριστατωμένη

4. Αυτά τά προβλήματα θεωρούνται δευτερεύοντα στίς έπεξεργασίες τής κομμουνιστικής πλευράς γιά τόν «εύρωκομμουνισμό», πού περιόριζονται κυρίως στους μετασχηματισμούς τών κρατών και τών εθνικών κοινωνιών. 'Ορισμένες τοποθετήσεις είναι, νομίζουμε, ιδιαίτερα σημαντικές. Τίς αναφέρουμε χωρίς καμία άξιωση πληρότητας.

Ο Σ. Καρίγιο στο πρόσφατο βιβλίο του *Εύρωκομμουνισμός και Κράτος* (Θεμέλιο, 'Αθήνα 1977), επανερχόμενος σέ προηγούμενες σκέψεις λέει: «Παρ' όλο πού ή τάση τού κομμουνιστικού κινήματος πού επιχειρούμε νά όρίσουμε, ισχύει στήν ουσία, γιά όποιαδήποτε ανάπτυξη καπιταλιστική χώρα —όπως αποδεικνύει τό παράδειγμα τής 'Ιαπωνίας— τό προσδιοριστικό «εύρω» μπορεί νά γίνει δεκτό γιατί οι σοσιαλιστικές δυνάμεις κάθε χώρας τής ήπειρου, βασισμένες στήν πραγματικότητα τής καθεμιάς, και παίρνοντας την σάν άφετηρία, δέν είναι δυνατό νά αποδεσμευθούν από κάποια κοινή σέ εύρωπαϊκό επίπεδο στρατηγική. 'Η τάση αυτή γιά νά κρατηθεί στέρεα και νά νικήσει, χρειάζεται συντονισμένη δράση σέ πανευρωπαϊκή κλίμακα. Αυτή άκριδώς είναι πού μπορεί νά συμβάλλει αποφασιστικά στή δημιουργία μιάς ένωμένης Εύρώπης, πού νά έχει τή δική της βαρύτητα, πού νά εκμεταλλεύεται τούς πόρους τής ήπειρου και νά τής επιτρέψει νά δραματίζει δικό της ρόλο στήν παγκόσμια ίσοροπία πού βρίσκεται σέ μία φάση περιφερειακών όμαδοποιήσεων» (σ.130). 'Απ' αυτήν τή σκοπιά ό Καρίγιο προσθέτει: «... έχοντας σάν στόχο τή μή δέσμευση και τό ξεπέρασμα τής πολιτικής τών συνασπισμών, ένα καθήκον πού είναι δυνατό νά τεθεί σέ μία δημοκρατική 'Ισπανία είναι ή συμβολή στο ξεπέρασμα, σέ μία πρώτη φάση, τού διπολικού χαρακτήρα τής σημερινής ίσοροπίας και στή μετατροπή της σέ ίσοροπία πολυπολική. Γι' αυτό έμεις δέν είμαστε αντίθετοι μέ μια φάση κατά τήν όποια ή άμυνα θά άρθρώνεται σέ εύρωπαϊκή κλίμακα, ανεξάρτητα τόσο από τίς ΗΠΑ όσο κι από τήν ΕΕΣΔ, υπό τόν όρο ότι ή άρθρωση αυτή δέν θά καταστρέψει τόν έθνικό χαρακτήρα τών ισπανικών ένόπλων δυνάμεων» (σ.136-137). 'Όπως είναι γνωστό, αυτά τά σημεία τού βιβλίου τού Καρίγιο συμπεριλαμβάνονται σέ εκείνα στά όποια άσκήθηκε ή πιό έντονη κριτική από τή σοβιετική επιθεώρηση *Νέοι Καιροί*, τ. 26, 1977.

Διαφορετική θέση παίρνουν οι Γάλλοι, π.χ. οι J. Fabre, F. Himcker, L. Sève στο πρόσφατο βιβλίο τους *Les Communistes et l'Etat*. Editions Sociales, Παρίσι 1977, σ. 204, 219 κ.έ., γιά τήν υπεράσπιση ενός «βαθιά έθνικού» κράτους, ικανού νά διασφαλίσει έθνικά τή μετάδοση στο σοσιαλισμό, φυσικά στή βάση μιάς πλατιάς διεθνούς συνεργασίας, αλλά χωρίς καμία παραίτηση από στοιχεία έθνικής κυριαρχίας: δηλαδή «le socialisme aux couleurs de la France». Στο πλαίσιο αυτό απορρίπτεται κάθε μορφή «περιορισμού» (regionalismo) όπως κάνει σαφές π.χ. ό σημαντικός παράγοντας τού ΓΚΚ Ζ. Καναπά στή συνέντευξη του (29 Μαρτίου 1976) στή *France Nouvelle*: «(Ερώτηση) "Στά άρθρα πού άνέφερα πριν λίγο λέγεται ότι εκείνοι πού επιθυμούν νά εγκαταλεί-

ψουν τόν προλεταριακό διεθνισμό προσδίδουν σέ μία περιοχική έκδοχή... Σέ ποιόν αναφέρεται αυτή ή νύξη;" (Απάντηση τού Καναπά) "Δέν τό γνωρίζω. Στήν εισήγησή του στο 22ο Συνέδριο ό Ζώρζ Μαρσαί δήλωσε πολύ καθαρά ότι «ό προλεταριακός διεθνισμός είναι από τή φύση του αδιαίρετος. 'Εμείς δέ γνωρίζουμε καμία άνώτερη μορφή διεθνισμού, ούτε μπορούμε νά δεχτούμε νά τόν δούμε χωρισμένο σέ περιοχικές εκδόσεις". Όσο μάς άφορά λοιπόν, τό πράγμα είναι σαφέστατο. Π.χ., δέν ήμασταν έμεις πού εφεύραμε τήν έννοια 'σοσιαλιστικός διεθνισμός' πού πρωτοχρησιμοποιήθηκε τό 1968 γιά νά όρίσει τή διεθνή άλληλεγγύη πού θά ένωνε είδικά τά κομμουνιστικά κόμματα τών σοσιαλιστικών χωρών και πού θά ήταν 'άνώτερο' τύπου στο χώρο τών διεθνών σχέσεων πού ένώνουν τά άλλα κομμουνιστικά κόμματα. Σύμφωνα μέ αυτήν τή λογική θά είχαμε ένα διεθνισμό πρώτης κατηγορίας και ένα δεύτερης. Πρέπει νά πώ, μέ πολλή ελικρίνεια, ότι έμεις ποτέ δέ δεχτήκαμε αυτή τήν 'έκδοχή' τού προλεταριακού διεθνισμού"» (στον S. Segre, *A chi fa paura l' «eurocomunismo»?* Guaraldi. Φλωρεντία 1977, σ. 115).

Σχετικά μέ τό ΙΚΚ —πού ή πάλη του γιά μία αυτόνομη ανάπτυξη τού σοσιαλισμού στήν 'Ιταλία και γιά τήν υπεράσπιση τής δημοκρατίας διαθέτει πλέον μία μακρά ιστορία πού θεμελιώνεται σέ πολλά κείμενα και αντιπροσωπεύει όποσδήποτε ένα βασικό στοιχείο γιά τήν έκδοσή της σέ έθνικό και διεθνές επίπεδο— θυμίζουμε έδώ μονάχα ένδεικτικά τήν όμιλία τού Ε. Μπερλίγκιουερ στο 25ο συνέδριο τού ΚΚΣΕ (Μόσχα, 27 Φεβρουαρίου 1976), πού ήταν ό μόνος παρευρισκόμενος γραμματέας από τά μείζονα εύρωκομμουνιστικά καλούμενα κόμματα. Περισσότερο από τίς θεωρητικές έπεξεργασίες προτιμούμε νά παραπέμψουμε στίς θέσεις πού πάθηκαν γιά συγκεκριμένα ζητήματα. Καί γιά επαγγελματικούς λόγους παραπέμψουμε, π.χ., στίς θέσεις οι όποιες ύποστηρίχθηκαν κατά τίς συζητήσεις πού έγιναν, σέ μακρά σειρά έτών, στο Εύρωπαϊκό Κοινοδόβλιο, πάντοτε μέ χαρακτηρισά έποικοδομητικής κριτικής στήν κοινοτική διαδιασσία, όχι αντίθετες σέ παραχωρήσεις τής έθνικής κυριαρχίας—άρκει νά γίνονται μέ δρους πού νά προστατεύουν τό δημοκρατικό έλεγχο και τά έθνικά συμφέροντα, ύπέρ τών άμεσων εκλογών τού Εύρωπαϊκού Κοινοδουλίου μέ αναλογική εκπροσώπηση— και σέ μία αύξηση τών έξουσιών του. Βλέπε σχετικά: *I Comunisti al Parlamento europeo* (Σ. τ. Μ.: ενημερωτικό δελτίο τής κοινοβουλευτικής ομάδας τού ΙΚΚ γιά τή δραστηριότητά της, πού εκδίδεται από τό 1969).

Τέλος, αναφορικά μέ τίς σχέσεις άνάμεσα στα κόμματα, ή συγκρότηση ενός είδικού «κέντρου» γιά τήν έπεξεργασία μιάς εύρωκομμουνιστικής πολιτικής άποκλείστηκε γιά άλλη μία φορά στήν πρόσφατη συζήτηση πού όργάνωσε τό ΙΚΚ μέ θέμα τήν Εύρωπη (Φεστιβάλ τής *Unità*, Μόντενα, 3-18 Σεπτεμβρίου 1977).

αντιπαράθεση απόψεων, στην οποία, πιθανώς, θα μπορέσει να συμβάλει μελλοντικά ένα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο περισσότερο αντιπροσωπευτικό και ικανό από το σημερινό. Κάτω από τέτοιες προϋποθέσεις, νομίζουμε ότι μπορούμε να πούμε πώς η σημερινή κρίση της κοινοτικής οικοδόμησης στη Δυτική Ευρώπη συνάπτεται με την ίδια της τη φύση και πριν απ' όλα με τη φύση των κινητήριων δυνάμεών της. Η κρίση αυτή, στενά συνδεμένη με την παγκόσμια οικονομική κρίση και με τις άλλες μεταβολές στο παγκόσμιο προσκήνιο, πολιτικές, στρατιωτικές και άλλες, δεν μπορεί να συγκριθεί με τις προηγούμενες κρίσεις που είχαν έναν πιο ειδικό χαρακτήρα, αφορούσαν μόνο ορισμένες πλευρές της ΕΟΚ και οπωσδήποτε συνόδευαν την ανάπτυξη της.

Η σημερινή κοινοτική κρίση υποδόσκει αρκετά χρόνια τώρα.⁵ Από τις αρχές αυτής της δεκαετίας, και μπορούμε να πούμε ότι απορρέει από το τέλος της μεταβατικής περιόδου της παλιάς Κοινότητας των έξι και από τη διαπιστωμένη, στη συνέχεια, ανικανότητα να πραγματοποιηθούν έστω και τα πρώτα βήματα προς μία οικονομική και νομισματική ένωση, καθώς και να συνοδευτεί η ένταξη των τριών νέων μελών από μία ένσχυση των σχέσεων κοινοτικής ολοκλήρωσης. Συνοπτικά, νομίζουμε ότι μπορούμε να πούμε πώς η σημερινή κρίση της Κοινότητας, όσο κι αν αποδίδεται συχνά σε τούτη ή εκείνη την αίτια, π.χ. στην έλλειψη ενός κοινού νομίσματος ή στις σοβαρές θεσμικές ανεπάρκειες, προσλαμβάνει ολόένα και περισσότερο το χαρακτήρα μίας καμπύλης οπισθοδρόμησης που σημειώνει το τέλος μίας ολόκληρης ιστορικής περιόδου κοινοτικής δραστηριότητας, σε ένα διεθνές πλαίσιο αποφασιστικά διάφορο πλέον από εκείνο που υπήρχε όταν άρχιζε αυτή η δραστηριότητα και για ένα διάστημα ένδω αναπτυσσόταν. Οι δυνάμεις που είχαν προωθήσει αυτή την έμπειρία μοιάζει να έχουν εξαντληθεί, και όμως κανείς δεν επιθυμεί να την τερματίσει, ούτε καν εκείνοι που κατά το παρελθόν την είχαν, δικαίως, αντισηματευτεί. Γι' αυτό έχει κανείς συχνά την εντύπωση ότι πρόκειται για μία επιδίωξη, που παρατηνείται και από τη δύναμη της αδράνειας της πολυάριθμης και έμπειρης γραφειοκρατίας ή όποια στο μεταξύ σχηματίστηκε και πολλαπλασιάστηκε στα διάφορα κοινοτικά όργανα.

Η κοινοτική περίοδος που φτάνει στο τέλος της μπορεί να οριστεί, νομίζουμε, σαν μία περίοδος κατά την οποία το βασικό ρόλο διαδραμάτισαν μετριοπαθείς και συντηρητικές δυνάμεις που είδαν στην ΕΟΚ κατά κύριο λόγο ένα όργανο για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους στο χώρο του συστήματος όπου άνηκαν (όπου ηγεμόνευε μία ξένη δύναμη), σύστημα στο οποίο είχαν προσδώσει μία οικονομική αξία σύμφωνα με την πολιτική επιλογή της ηγεμονικής δύναμης στα τέλη του δεύτερου παγκόσμιου πόλεμου.⁶ Γι' αυτούς τους λόγους συστάθηκαν κυρίως άμυντικά για το σύστημα όργανα, όπως η τελωνειακή ένωση ή η κοινή αγροτική πολιτική που διαμέσου μίας κοινοτικής προστασίας των τιμών συντηρούν, πρωταρχικά, την ύφιστάμενη κατάσταση και ευνουούν μία ανάπτυξη της ένμερης στρεβλή.

Κύριος στόχος αυτών των δυνάμεων ούτε ήταν, ούτε και μπορούσε να είναι, μία «διαφοροποιημένη» ανάπτυξη σε σχέση με το σύστημα όπου άνθιαν, έστω και παραμένοντας στο χώρο του, αλλά η μέμηση και η προσκόλληση στην ηγεμονική δύναμη

που θεωρήθηκε, περισσότερο ή λιγότερο ρητά, «πρότυπο». Γι' αυτό οι δεσμοί με το σύστημα, και άρα με τα ίδια τα όργανα της ηγεμονίας που άσκήθηκε απ' έξω (το νομισματικό σύστημα που βασίστηκε στο δολλάριο, οι πολυεθνικές εταιρείες, ορισμένες μορφές τεχνολογικής και έπιστημονικής προόδου, ή στρατιωτική συμμαχία κ.ο.κ.), ήταν πάντοτε κυρίαρχοι σε σχέση με τους έσωτερικούς δεσμούς κοινοτικού χαρακτήρα και ανέστελλαν κάθε απόπειρα διαφοροποίησης, ακόμα και όταν φαινόταν αναγκαία για την ίδια την επιδίωξη της Κοινότητας. Η βαθιά αντίθεση ανάμεσα στην αναγκαιότητα να κατακτηθεί μία κοινοτική ταυτότητα και στην ανικανότητα να υλοποιηθεί, στην πραγματικότητα δεν ξεπεράστηκε ποτέ.⁷

Αυτή είναι η βασική αίτια της κρίσης που οι άπαρχές της βρίσκονται στα πρώτα χρόνια αυτής της δεκαετίας, δηλαδή συμπίπτει με τη χρεωκοπία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, ήδη από τα πρώτα της στάδια, την οποία οι κοινοτικές αρχές είχαν προγραμματίσει με ακρίβεια και είχαν προσδιορίσει με χρονοδιαγράμματα, όπως παλιότερα είχαν κάνει, με σχετική έπιτυχία, για άλλα στάδια και χρονικά όρια που αφορούσαν τις προηγούμενες φάσεις της άμυντικής οικοδόμησης (τελωνειακή ένωση και παρόμοια). Σάν να έλπισαν ότι θα βρουν στο χρονοδιάγραμμα εκείνη τη δύναμη που τώρα πιά τους έλειπε. Πράγματι, η Οικονομική και Νομισματική Ένωση ήταν ένα όργανο όχι πιά μόνο άμυντικό για το σύστημα, αλλά «ένεργητικό» και «διαφοροποιητικό», και θα έπρεπε, λογικά, να εγκαινιάσει μία νέα φάση στην οποία όργανα του ίδιου τύπου θα χρησιμοποιούνταν όχι μόνο στο νομισματικό και χρηματοδοτικό έπίπεδο, αλλά και σε διάφορους βιομηχανικούς κλάδους, οπωσδήποτε στη γεωργία, και σε ορισμένες υπηρεσίες όπως οι μεταφορές, η εκπαίδευση και άλλες παρόμοιες. Η «διαφοροποίηση» αποσκοπούσε να άγκαλιάσει την ευρωπαϊκή κοινωνία στο σύνολό της ώστε να πραγματοποιηθεί η μετάβαση από την Πρώτη Εύρώπη στη Δεύτερη Εύρώπη.

Άλλα για να έπιτευχθεί αυτό ήταν απαραίτητη μία επιλογή, πρωταρχικά πολιτική, που δεν μπορούσε και δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από τις δυνάμεις αυτές, που πολιτεύτηκαν πάντοτε άμυντικά και συντηρητικά και των οποίων η «ευρωπαϊκή» προσπάθεια δεν μπορούσε, στην ουσία, να κατευθυνθεί πιά

5. «Η Ευρωπαϊκή Κοινή Άγορά ξεκίνησε το 1958 κάτω από συνθήκες έξαιρετικά ένδοιξες, που οι συνέπειές τους παρατάθηκαν ως το 1967-68... Όλες οι χώρες-μέλη έπωλεθθήσαν, με κάποιο τρόπο, από μία ανάπτυξη προσανατολισμένη στις έξαγωγές, που κατέστη δυνατή έξαιτίας μίας σειράς παραγόντων (μεγάλη διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού, σχετικά χαμηλές στρατιωτικές δαπάνες, ύψηλή ροπή αποταμίευσης των οικογενειών κλπ.) ό σπουδαιότερος των οποίων υπήρξε μία συστηματική υποτίμηση των ευρωπαϊκών νομισμάτων. Γι' αυτούς τους λόγους δημιουργήθηκαν περιθώρια για μόνιμα πλεονάσματα στο έσοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, που μόνο αυτά μπορούν να στηρίξουν έναν τέτοιο τύπο ανάπτυξης... Άλλα από το 1968 τα πράγματα άρχισαν να πηγαίνουν άσχημα» (Α. Lamfalussy, *Monetary Integration: Problems and Prospects*, εισήγηση στο 4ο Παγκόσμιο Συνέδριο της Διεθνούς Οικονομικής Ένωσης στη Βουδαπέστη, 19-24 Αυγούστου 1974).

6. Βλ. Α. Schlesinger, «Origins of the Cold War», στο *Foreign Affairs*, τ. 1-4, Οκτώβριος 1967-Ιούλιος 1968.

7. F. De La Serre, «La CEE apporte au nouvel ordre une modeste contribution», στο *Le Monde Diplomatique*, Μάρτιος 1977.

μακρινά από την αναζήτηση ενός χώρου επαρκώς ανταγωνιστικού στο εσωτερικό του συστήματος όπου ανήκαν. Αυτές οι δυνάμεις, για τους παραπάνω λόγους, ούτε μπόρεσαν ούτε θέλησαν να αξιοποιήσουν τα αποτελέσματα μιάς μεγαλύτερης παραγωγικότητας (τό κοινοτικό πλεόνασμα),⁸ που προέρχονταν από την «περιφερειαποίηση», που, σε έμβρυα κατάσταση ακόμα, ήταν τό αποτέλεσμα της τελωνειακής ένωσης, για να αυξήσουν τη δυνατότητα παρέμβασης σε κοινοτικό επίπεδο,⁹ για να προσδώσουν μεγαλύτερη ομοιογένεια στην περιοχή περιορίζοντας τις αποστάσεις ανάμεσα στις χώρες-μέλη, για να εμποδίσουν τη δημιουργία μιάς κατάστασης εξάρτησης της κοινοτικής οικονομίας από τό εξωτερικό, χωρίς καμιά αντίστοιχη εγγύηση, εξάρτησης είτε γενικής είτε ορισμένων κλάδων ζωτικής σημασίας, όπως ό ενεργειακός και ή σιδηρογεία. Αυτόι οι κλάδοι, που τούς απομονώνουμε μόνο σάν παράδειγμα, όδηγήθηκαν, μέσα στην εικοσαετία, από τη θέση της σχετικής αυτόαρκειας, μέ πρώτες ύλες εσωτερικής κυρίως προέλευσης, στη διαμετρικά αντίθετη κατάσταση. Ταυτόχρονα, έλειψε όποιαδήποτε κοινοτική ενέργεια για τη διασφάλιση μιάς ορθολογικότερης χρήσης τών εσωτερικών πόρων και ισότιμων και άνεκτών όρων προμήθειας από τό εξωτερικό, όρων που νά μίν υπόκεινται αποκλειστικά σε ξένες αποφάσεις.

Οι συντηρητικές και μετριοπαθείς δυνάμεις που δέσποσαν στην κοινοτική διαδικασία εύνοούσαν σταθερά την εξαγωγή εσωτερικών πόρων, υποστηρίζοντας άμεσα ή έμμεσα τίς ΗΠΑ στίς προσπάθειές τους για παγκόσμια κυριαρχία. Ό ρυθμός αύξησης τών επενδύσεων σε όλες τίς χώρες-μέλη, αλλά ιδιαίτερα στίς πιο αδύναμες, στάθηκε πάντοτε έντελώς άνεπαρκής σε σχέση μέ την προσπάθεια που έπρεπε νά καταβληθεί ώστε νά μεταβληθεί ή διάρθρωση της παραγωγής και οι τρόποι ζωής μιάς περιοχής που έχανε όλοένα και περισσότερο τόν παραδοσιακό «μητροπολιτικό» της χαρακτήρα σε σχέση μέ τόν έξω κόσμο και που έπρεπε, άρα, επιτακτικά νά προδεί σε μιά συνετότερη χρήση τών εσωτερικών της πόρων σε ανθρώπους και ύλικά αγαθά· που, μέ λίγα λόγια, έπρεπε νά προσαρμολοστεί σε ένα πλαίσιο έντελως διάφορο από εκείνο του κέντρου του κόσμου, τό όποιο της είχε κληροδοτήσει ή ιστορία

Στην ούσία, έφόσον σχεδιάστηκε και χρησιμοποιήθηκε σάν όργανο υπεράσπισης τών συμφερόντων ενός μετριοπαθούς και συντηρητικού συγκροτήματος έξουσίας, ή ΕΟΚ έπωμιζόταν όλοένα και περισσότερο τό ρόλο της «ύπηρεσίας» στίς συγκρούσεις του συστήματος, προσαρμολόγηση κατά κύριο λόγο στίς απαιτήσεις της ήγεμονικής δύναμης. Αυτές οι απαιτήσεις ήταν άνεκτές όσο ή «ύπηρεσία» αποζημιωνόταν μέ ειδικούς όρους εθνικής (χαμηλές τιμές τών εισαγομένων πρώτων ύλών κ.τ.ό.) αλλά έγιναν αδύσταχτες όταν οι όροι εθνικής περιορίστηκαν, είτε εξαιτίας τών αντικειμενικών δυσκολιών που δημιουργήθηκαν μέσα στο σύστημα, είτε εξαιτίας της αυξανόμενης ανάγκης της ήγεμονικής δύναμης, που αποτελεσματωνόταν όλοένα και περισσότερο στόν ανταγωνισμό μέ την αντιτιθέμενη δύναμη, νά χρησιμοποιεί τούς πόρους του συστήματος μέ πιο ένιαίο τρόπο και νά ενδίδει, έτσι, σε αξιώσεις άλλων τμημάτων του ίδιου συστήματος, π.χ. τών χωρών παραγωγών πετρελαίου. Σήμερα, συνεπώς, οι χώρες της ΕΟΚ πιέζονται από μεγαλύτερα βάρη απ' ό,τι στο παρελθόν, και επειδή αυτά τά βάρη δέν

κατανέμονται όμοιόμορφα, αποβαίνουν στοιχεία άποσυνθετικά στο εσωτερικό της Κοινότητας.

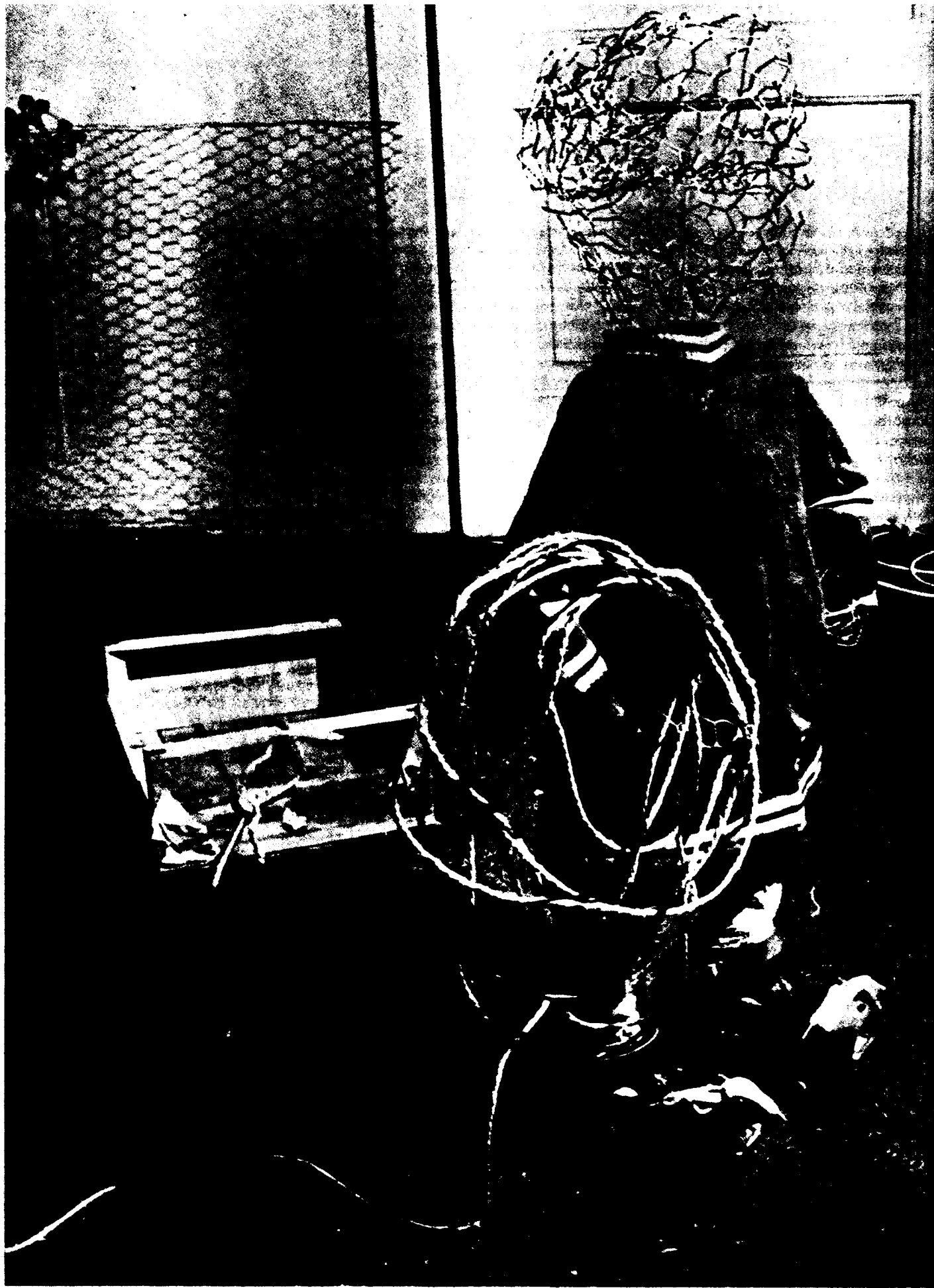
Αυτή ή νέα κατάσταση αντιπροσωπεύει μιά πρόκληση. Όλες, όμως, οι άπόπειρες, που προήλθαν στην πλειονότητά τους από τόν κοινοτικό μηχανισμό (Έκτελεστική Έπιτροπή), προσέκρουσαν στη «φυσιολογική» άρνηση τών κυρίαρχων δυνάμεων στην κάθε χώρα. Η άρνηση αυτή εκφράστηκε όχι μόνο διαμέσου τών επιμέρους κυβερνήσεων αλλά και διαμέσου όλων εκείνων τών μηχανισμών -όπως εκείνων που συγκροτούν τό παγκόσμιο νομισματικό και χρηματοδοτικό σύστημα- μέσα στούς όποιους οι δυνάμεις αυτές πραγματώνουν τούς κυρίαρχους δεσμούς τους μέ τό σύστημα, και που είναι ασύγκριτα ισχυρότεροι από τούς κοινοτικούς τούς δεσμούς. Περιορίστηκαν λοιπόν νά αναζητήσουν στούς τύπους την ταυτότητα της Εύρώπης, μιά και δέν επιβεβαιωνόταν πλέον από τά γεγονότα, και κατέληξαν σε μιά «Διακήρυξη για την ευρωπαϊκή ταυτότητα» (Διάσκεψη τών Άρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων, Κοπεγχάγη 14-15 Δεκεμβρίου 1973).¹⁰ Τέλειωνε έτσι, μέ μιά άχρηστη διακήρυξη, ή χρονιά που είχε όνομαστεί «έτος της Εύρώπης», που είχε άρχισι μέ μιά άγέρωχη άρνηση της Κοινότητας νά περιοριστεί σε ένα ρόλο περιφερειακό, αφήνοντας στίς ΗΠΑ τό ρόλο της παγκόσμιας δύναμης, για νά καταλήξει στην πιστοποίηση της αδυναμίας νά υπερασπίσει την ελεύθερη κυκλοφορία τών προϊόντων στο εσωτερικό της ΕΟΚ (μιά από τίς θεμελιακές αρχές της ύπαρξής της) μπροστά σε μιά ενέργεια διάκρισης που αποφασίστηκε από έξωτερικές δυνάμεις άνέναντι σε δύο χώρες-μέλη (εμπάργκο πετρελαίου κατά της Όλλανδίας και της Δανίας).

Τέλειωνε έτσι όχι μόνο τό «έτος της Εύρώπης» αλλά και μιά όλόκληρη περίοδος, έτσι ώστε, δύο χρόνια άργότερα, ό Κίσσιγκερ μπορούσε όρθά νά διαβεβαιώσει τούς άμερικανούς πρεσβευτές που είχαν συγκεντρωθεί στο Λονδίνο, τό Δεκέμβριο του 1975: «Ό καιρός που ή Εύρώπη έπιχειρούσε νά ατεξουσισαστεί έχει λήξει, τουλάχιστον για την ώρα. Σήμερα βρισκόμαστε πλησιέστερα στην Άτλαντική Συμμαχία από όσο ήμασταν τό 1973, τό έτος της Εύρώπης». Άλλά όχι τό ίδιο όρθά πρόσθετε: «Τό πιο άνησυχητικό δέν είναι ή έξωτερική πολιτική τών χωρών της Δυτικής Εύρώπης, αλλά οι εσωτερικές τους εξελίξεις. Η ανάπτυξη τών δυνάμεων της άριστεράς άπειλεί νά ύπονομεύσει τίς σχέσεις που άποσκοπούν στην ασφάλεια και την πολιτική ύμνας πάνω στίς όποιες βασίστηκε ή συμμαχία. Και αυτή ή ανάπτυξη θά επηρεάσει και τίς σχέσεις τών Ηνωμένων Πολιτειών μέ τη Δυτική Εύρώπη. Στην Ιταλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία, ίσως και στη Γαλλία, παριστάμεθα

8. P. Maillet, *La construction européenne*. P.U.F. Παρίσι 1975, σ. 8, 234 κ.έ.

9. Άκόμα σήμερα τό ίσοζύγιο της ΕΟΚ αντιπροσωπεύει μόνο τό 0,6% του συνολικού διαθέσιμου εθνικού προϊόντος τών χωρών-μελών και άπορροφάται κατά τό μεγαλύτερο μέρος σε δαπάνες για τη συντήρηση τών ύφισταμένων άμυντικών πολιτικών, ιδιαίτερα της άγροτικής. Βλ. την Έκθεση στο σχέδιο γενικού ίσοζυγίου τών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τό 1977.

10. Για τό κείμενο βλ. Έβδομη γενική Έκθεση δραστηριοτήτων τών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Βρυξέλλες 1974, σ. 488 κ.έ.

μάρτυρες μιάς ανόδου της επιρροής των κομμουνιστικών κομμάτων και αναρωτιόμαστε τί πρέπει να κάνουμε». ¹¹ 'Η ανεπάρκεια της ανάλυσης του Κίσιγκερ φαίνεται να ξεκινάει στο διαχωρισμό μεταξύ «έσωτερικών» και «έξωτερικών» μεταβολών της Δυτικής Ευρώπης, πού αντίθετα, κατά τη γνώμη μας, συνδέονται στενά.

Πράγματι, οι δυνάμεις της αριστεράς αντιπολίτευσης, άρα και οι κομμουνιστές, αυξάνουν τη δύναμή τους στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, προς δυσαρέσκεια του Κίσιγκερ, για εκείνο ακριβώς το λόγο πού τον χαροποιεί, δηλαδή επειδή η Δυτική Ευρώπη παραιτήθηκε από το «να αυτεξουσιαστεί», και στέρησε, επομένως, από τους λαούς της τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν, με πλήρη χρήση των δυνάμεών τους, τα νέα προβλήματα πού τέθηκαν από το νέο διεθνές πλαίσιο, μέσα στο οποίο πρέπει να ζήσουν. Αυτή η δυνατότητα πρέπει να ξανακατακτηθεί γιατί πρόκειται, κατά τη γνώμη μας, για μία αντικειμενική απαίτηση, και η ικανοποίησή της είναι το καθήκον πού οι αριστερές δυνάμεις, και ιδιαίτερα το «σοσιαλιστικό» κίνημα, πρέπει να κληρονομήσουν από την κοινοτική διαδικασία, πού τώρα βρίσκεται σε φάση εξάντλησης.

'Η κοινοτική κληρονομιά, από την άλλη πλευρά, δεν είναι μόνο άρνητική, γιατί οι μετριοπαθείς και συντηρητικές δυνάμεις, στη μάχη οπισθοφυλακής τους για την υπεράσπιση μιάς ιδιωτικής οικονομίας πού γινόταν όλοένα πιο μεικτή, πρόσφεραν στο «σοσιαλιστικό» κίνημα νέα στοιχεία για να εγκαταλείψει την άναμνη της κατάφρασης του καπιταλιστικού συστήματος και να αναλάβει άποφασιστικά το καθήκον να το μετασχηματίσει δουλεύοντας στο έσωτερικό του, δεχόμενο τον πλουραλιστικό του χαρακτήρα και τους κανόνες του δημοκρατικού παιχνιδιού, πού μπορούν να έχουν τυπική ή ουσιαστική σημασία στο βαθμό πού οι λαϊκές μάζες αναλαμβάνουν να τους χρησιμοποιήσουν σωστά, υιοθετώντας τους. Διαμέσου της υπεράσπισης της Κοινότητας, πού από άλλες πλευρές χρεώθηκε, ή κοινοδουλευτική δημοκρατία επεκτάθηκε στις τρεις μεσογειακές χώρες της Δυτικής Ευρώπης πού αποκλείονταν ακόμα από αυτήν (και πού ή αίτησή τους να ένταχθούν στην ΕΟΚ συνιστά ένα τελευταίο στοιχείο κρίσης για το σημερινό κοινοτικό σχήμα). Στην κληρονομιά αυτή, ανάμεσα στα θετικά στοιχεία νομίζουμε ότι μπορούμε να συμπεριλάβουμε την εμπειρία πού αποκόμισαν οι δυνάμεις της 'Αριστεράς, ιδιαίτερα οι κομμουνιστικές, στο πεδίο των διεθνών σχέσεων από το οποίο άλλοτε αποκλείονταν, από τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες των κοινοτικών οργάνων και, πρώτα απ' όλα, στο περιορισμένο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Για το όργανο αυτό έχουν διατυπωθεί κατά κανόνα άρνητικές κρίσεις. Σημαντικές μās φαίνονται σχετικά οι παρακάτω παρατηρήσεις ενός πρώην μέλους της 'Εκτελεστικής 'Επιτροπής: «... Ένας ελλειρικής δημοκρατίας δεν μπορεί παρά να αισθάνεται ντροπή βλέποντας ένήλικους αντιπροσώπους, πού εκλέχτηκαν τίμια στις χώρες τους, να απαγγέλλουν τη φάρσα πού πρέπει να απαγγέλλουν... Μπορούν να μιλούν για πράγματα πού δεν τους ενδιαφέρουν, ενώ, αν τους ενδιαφέρουν τά πραγματικά προβλήματα, δεν μπορούν να μιλήσουν γι' αυτά και, πάντως, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να λάβουν μία άπόφαση». ¹² 'Ενα παλιό μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δεν μπορεί να άμφισβητήσει κάποια όρθότητα σε παρόμοιους

ίσχυρισμούς, αλλά δέ θεωρούμε ότι αυτή είναι και ή σπουδαιότερη πλευρά του ζητήματος. 'Η παρουσία μιάς αντιπροσωπευτικής συνέλευσης σε πολυεθνικό επίπεδο, έστω κι αν οι άρμοδιότητές της είναι μόνο συμβουλευτικές, φαίνεται ένα σπουδαίο θετικό στοιχείο της κληρονομιάς της Πρώτης Ευρώπης. Αυτό το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί να προσλάβει μεγαλύτερο κύρος είτε διαμέσου της άμεσης έκλογής είτε, κυρίως, σάν συνέπεια της άποδυνάμωσης των κοινοτικών έκτελεστικών οργάνων, επειδή αυτό το φαινόμενο, πού όλοένα όξύνεται εδώ και πολύ καιρό, μπορεί να ώθήσει στην άναζήτηση νέας δύναμης και μιάς ευρύτερης βάσης συναίνεσης στην αντιπροσωπευτική συνέλευση, με άποτελέσματα ίσως πολύ διαφορετικά από τά προβλεπόμενα. ¹³

Κατά τη γνώμη μας, συνοπτικά, το «σοσιαλιστικό κίνημα» μπορεί να ξαναδώσει ένα νόημα στη χρεωκοπία του σημερινού κοινοτικού οίκοδομήματος, άποσπώντας το από τις μετριοπαθείς και συντηρητικές δυνάμεις πού δεν είναι πιά σε θέση να το διευθύνουν, υιοθετώντας το μαζί με όλες τις δημοκρατικές και προοδευτικές δυνάμεις, δίνοντάς του ένα νέο περιεχόμενο, με τη συνείδηση ότι καμιά κατάκτηση στην κοινωνική ζωή δεν είναι τελειωτική, αν οι προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις δέ σταθούν ικανές να προσφέρουν λύσεις στα προβλήματα πού οι ίδιες βοήθησαν ώστε να ώρμάσουν. 'Ο φρικτός ναζιστικοφασιστικός έκφυλισμός του μεσοπόλεμου μετά από μία μακρά έμπειρία δημοκρατίας και άνάπτυξης του «σοσιαλιστικού» κινήματος στη Δυτική Ευρώπη, πρέπει να παραμείνει, με την έννοια αυτή, μόνιμη προειδοποίηση.

Σήμερα, την κοινοτική κληρονομιά θά μπορούσαν να την καρπωθούν αντιδραστικές δυνάμεις, και υπερεθνικά όργανα της Κοινότητας θά μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να επιβάλουν λύσεις και να συντρίψουν την αντίσταση πού έχουν αναπτύξει οι λαϊκές δυνάμεις και οι οργανώσεις τους σε έθνικό επίπεδο. 'Όπωδδήποτε έτσι θά αυξανόταν ή άλληλεξάρτηση αλλά όλο και περισσότερο μεταξύ άνισων δυνάμεων: προς αυτή την κατεύθυνση έδρασαν πάντοτε δυνάμεις και μέσα και έξω από την ΕΟΚ και για το ζήτημα αυτό υπάρχουν ένδιαφέροντα στοιχεία στην Δυτική Ευρώπη, πρέπει να παραμείνει, με την έννοια αυτή, μόνιμη προειδοποίηση.

11. B. Valli, *Gli Eurocomunisti*, παρεμβάσεις των Z. 'Ελλενστίν, Π. Σπράνιο, Σ. Καρίγιο. Μπομπιάνι. Μιλάνο 1976, σ. 220.

12. Wieland Europe (R. Dahrendorf), *Au delà de Bruxelles. Plaidoyer pour une deuxième Europe*, μετάφραση άρθρων πού δημοσιεύτηκαν στην *Die Zeit*, 'Ιούλιος 1976, και διανεμήθηκε σάν ενημερωτικό όλικό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τά στοιχεία PE/GS 71/71.

13. Χαρακτηριστική, με την έννοια αυτή, φαίνεται ή περίπτωση μιάς άλλης συμβουλευτικής συνέλευσης πού εξαφανίστηκε εδώ και πολύ καιρό, της Δούμας της τσαρικής Ρωσίας, για την οποία παρατηρείται σήμερα: «Για πολύ καιρό οι σοβιετικοί ιστορικοί άγνοούσαν οθασιαστικά τό ρόλο της Δούμας στην αντικειμενική προετοιμασία των μαζών για την επανάσταση, για τη συντριβή της μοναρχίας. Μονάχα σήμερα... όρισμένοι συγγραφείς παραδέχονται ότι οι επιθέσεις άστών ή φιλελεύθερων μοναρχικών πολιτικών έναντιον της κυβέρνησης συνέβαλαν, παρά τις προσπάθειές τους, στην έξέγερση των εργατών και των στρατιωτών κατά του τσαρισμού» (R. Medvedev, *La rivoluzione d'impeto era inelutabile?* Editori Riuniti. Ρώμη 1976, σ. 28).

Αναφέρεται εκεί: «Οι δλέθριες συνέπειες της Κοινής 'Αγοράς για τούς εργαζόμενους, για τούς λαούς αὐτῶν τῶν χωρῶν, δέν εἶναι τό ἀποτέλεσμα μιᾶς "ἀπόκλισης" τῆς ΕΟΚ: συνιστοῦν τήν ἴδια τῆς τῆ λογική».¹⁴ Ἐμεῖς δέ συμμεριζόμαστε αὐτῇ τῇ γνώμῃ, ἀλλά οὔτε καί τήν ἀπορρίπτουμε: δέν ἀποδίδουμε δηλαδή στήν ΕΟΚ μιᾶ «λογική» ἀπό τή φύση τῆς θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς. Ἀναγνωρίζουμε, ὥστόσο, τή δυνατότητα νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ ΕΟΚ κατά τρόπο διαφορετικό ἀπό τόν ὥς σήμερα, ἂν μετασχηματιστεῖ, σάν ἓνα ὄργανο πού μόνο σάν τάση μπορεῖ νά ἔχει θετικά χαρακτηριστικά. Πιστεύουμε ὅτι δέν μπορεῖ νά γίνει διαχωρισμός ἀνάμεσα στήν υπεράσπιση καί τήν ἀνάπτυξη τῶν μορφῶν δημοκρατίας πού ἔχουν γνωρίσει οἱ χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἀπό τή μιᾶ, καί στήν ἱκανότητα νά ἐπιλυθοῦν τά προβλήματα πού ὀρίμασαν μέσα ἀπό αὐτές τίς πολιτικές μορφές ἀπό τήν ἄλλη, σέ ἓνα διεθνές πλαίσιο πού σέ μεγάλο βαθμό καθιστᾷ κοινή τή μοῖρα αὐτῶν τῶν χωρῶν· γι' αὐτό ἡ κοινοτική διάσταση πρέπει νά γίνει ἀποδεκτή σάν ἀναγκαῖα ταυτόχρονα γιά τήν υπεράσπιση τῆς δημοκρατίας καί γιά τήν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων πού τή συνοδεύουν.

Μονάχα ἀπό κοινοῦ οἱ χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης θά μπορέσουν νά ἀντιμετωπίσουν καί νά ἐπιλύσουν τά τεράστια προβλήματα μιᾶς ἀναγέννησης πού θά τούς ἐπιτρέψει νά βροῦν μιᾶ κατάλληλη θέση καί στό νέο διεθνές πλαίσιο καί νά ἀξιοποιήσουν στό μέγιστο βαθμό τόν κύριο πόρο πού διαθέτουν, τήν ἱκανότητά τους γιά ἐργασία, πού σήμερα ἀπειλεῖται ἀπό τήν ξένη ἐκμετάλλευση. Μόνο ἂν γίνει ἀπό κοινοῦ, ἐπομένως μέ ποιοτικά νέους ὁρους καί μέ πολύ ὑψηλότερα ἐπίπεδα κοινωνικῆς παραγωγικότητας, ἡ ἀναγκαῖα τεράστια προσπάθεια γιά τήν ἀναδιάρθρωση τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ πού μορφοποιήθηκε κατά μεγάλο μέρος στή βάση τῶν ἀποικιακῶν σχέσεων πού σήμερα ἔχουν μεταβληθεῖ ἐκ βάθρων, θά εἶναι συμβιβάσιμη μέ τή διατήρηση καί τήν ἀνάπτυξη τῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν πού γνωρίζουμε. Μόνο ἀπό κοινοῦ θά μπορέσουμε νά ἀναπτύξουμε τρόπους ζωῆς πού νά μᾶς ταιριάζουν περισσότερο ἀπό ἐκείνους πού πολύ καιρό τώρα εἰσάγουμε

14. J. Denis-J. Kanapa, *Pour ou contre l'Europe?* Éditions Sociales. Παρίσι 1969, σ. 203.

έτοιμους από το εξωτερικό. Μόνο από κοινού θα μπορέσουμε να κατακτήσουμε την αναγκαία πολιτική και οικονομική αυτονομία για να χρησιμοποιήσουμε με τον καλύτερο τρόπο τις ικανότητές μας, για να αξιοποιήσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, για να διαφοροποιηθούμε, επομένως, σύμφωνα με μία ιστορική τάση που χαρακτηρίζεται σε όλες τις χώρες μας από το συνεχώς αυξανόμενο ρόλο των λαϊκών μαζών. Μόνο από κοινού θα μπορέσουμε να θέσουμε τέρμα στην αυξανόμενη εξάρτηση από το εξωτερικό και να σταθεροποιήσουμε μαζί με όλες τις άλλες χώρες σχέσεις ισόρροπης αλληλεξάρτησης, με την έννοια ότι σε μία δική μας ζωτική ανάγκη που ικανοποιείται από τους άλλους αντιστοιχεί μία δική τους ζωτική ανάγκη που ικανοποιείται από μας. Μόνο από κοινού θα μπορέσουμε να δώσουμε σοσιαλιστικό νόημα στη δημοσία παρέμβαση στην οικονομία, που σε στενά εθνικό χώρο συνθλίβεται και διαστρεβλώνεται από τις παλιές δομές, οδηγεί σε σπατάλη, σε υπεράσπιση οπισθοδρομικών καταστάσεων και δραστηριοτήτων, σε γραφειοκρατική διαφθορά και καταπίεση. Αυτή η κοινοτική αλληλεγγύη απαιτεί νέες σχέσεις εξουσίας και νέες καταστατικές μορφές που θα ξεπερνούν το εθνικό κράτος, που, από την άλλη πλευρά, απέδειξε ως σήμερα μεγάλη ικανότητα να απορροφά και να εξουδετερώνει νέες δυνάμεις που επιδιώκουν την αλλαγή.¹⁵

Για να εκπληρώσει, μαζί με όλες τις άλλες δημοκρατικές και προοδευτικές δυνάμεις, το μεγάλο αυτό καθήκον της αναγέννησης, που συγκρίνεται μονάχα με τις λαμπρότερες και σκληρότερες περιόδους ανάπτυξης στην ιστορία της Δυτικής Ευρώπης, το «σοσιαλιστικό» κίνημα μπορεί, πραγματικά, να ξαναεμφανιστεί σαν ένωτική δύναμη στο χώρο αυτό, ώστε να συμβάλει στο να αποκτήσει η Δυτική Ευρώπη μία νέα θέση κι ένα νέο ρόλο σ' αυτόν το νέο κόσμο, που αυτό το ίδιο βοήθησε σε μεγάλο βαθμό να δημιουργηθεί. Και πιστεύουμε ότι στην τυπικά ευρωπαϊκή συνισταμένη (στο βιομηχανικά αναπτυσσόμενο κόσμο) του «σοσιαλιστικού» κινήματος, στην κομμουνιστική δηλαδή, τίθενται οι δροί για εκείνη την «επανεμφάνιση» διαμέσου του «ευρωκομμουνισμού», νεολογισμού που χωρίς να επιδιωχθεί, πάντως λειτουργεί πολιτικά.

Περατώνοντας αυτές μας τις σκέψεις, αλλά σίγουρα όχι για να κλείσουμε το θέμα, νομίζουμε ότι μπορούμε να πούμε πως ο συνδυασμός των αρχών της δημοκρατίας και του σοσιαλισμού, που σήμερα εκπροσωπούνται χωριστά από συστήματα που το μόνο που μπορούν είναι να συνπαράξουν σαν αντιτιθέμενες παρατάξεις, γιατί και τα δύο διατείνονται ότι είναι καθολικά, δεν είναι επιτυχής χωρίς ένα ποιοτικό άλμα που θα επέτρεπε την αποδέσμευση από την ίδια τη λογική της καθολικότητας. Ή πεποίθηση ότι εκπροσωπούν καθολικές αξίες στάθηκε όπωσδήποτε μία πολύ σημαντική ώθηση σε δράση για ανθρώπους και για τάξεις που με τον τρόπο αυτό δικαίωσαν την επιβολή και την υπεράσπιση των συμφερόντων τους, αλλά, κατά τη γνώμη μας, σήμερα στά τελευταία όρια ενός κόσμου που οικοδομήθηκε σε τέτοια βάση. Όχι μόνο η προσφυγή στο παραδοσιακό μέσο του πόλεμου για την επίλυση προβλημάτων κυριαρχίας—που εξακολουθεί να είναι δυνατή στα πλαίσια του κάθε συστήματος—δεν είναι πλέον δυνατή ανάμεσα στα δύο συστήματα, αλλά φαίνεται ολο και πιο ανέφικτος και ο καλοσυνεχής ειρηνικός ανταγωνισμός στο οικονομικό πεδίο, όπου η

μία ή η άλλη πλευρά να εξαπλώσει σε παγκόσμιο επίπεδο το δικό της πρότυπο. Ή επιδίωξη αυτή είναι, κατά τη γνώμη μας, καθοριστικό στοιχείο των ανισορροπιών και της οικονομικής κρίσης της εποχής μας.

Νομίζουμε ότι ο σεβασμός και η αξιοποίηση της διαφορότητας είναι σήμερα μία θεμελιακή απαίτηση για την ίδια μας την επιβίωση και ότι είναι, επομένως, επιβεβλημένο να εγκαταλείψουμε την πρόθεση να κάνουμε τους άλλους «ευτυχείς» καθιστώντας τους όμοιους με μας. Οι ούτοπιες, τόσο εκείνη για έναν κόσμο διευθυνόμενο από ένα ενιαίο πρόγραμμα σαν ένας ενιαίος συνεταιρισμός, όσο και εκείνη για μία ενιαία αγορά ρυθμιζόμενη από τον ελεύθερο ή άπατλη ανταγωνισμό, πρέπει να εγκαταλειφθούν οριστικά. Μονάχα η διαφορότητα μπορεί να αποτελέσει βάση για μία νέα ενότητα, με κατάλληλους κανόνες συμπεριφοράς, που θα περιχαράκωνουν την ύπαρξή της. Νομίζουμε πως μία αξιολογική συμβολή σ' αυτό το ποιοτικό άλμα μπορεί να δοθεί από την ίδια τη Δυτική Ευρώπη, όπου γεννήθηκε η αξίωση της καθολικότητας με την πιο προωθημένη και πλήρη της μορφή, δηλαδή σαν τρόπος παραγωγής. Αλλά για να πραγματοποιηθεί αυτό είναι ανάγκη η Δυτική Ευρώπη να κατακτήσει άρκετη αυτονομία από τα δύο αντιτιθέμενα συστήματα που και τα δύο γεννήθηκαν από αυτήν. Αυτή η κατάκτηση, με τη σειρά της, αξιώνει, όπως είπαμε, μία κατεύθυνση κοινοτική, με τη δημιουργία και νέων καταστατικών μορφών σε υπερεθνικό επίπεδο.

Μονάχα σ' αυτό το επίπεδο θα πραγματοποιηθεί μία νέα ευρωπαϊκή ταυτότητα που να χαρακτηρίζεται και στις εσωτερικές και στις εξωτερικές της σχέσεις από τον πλουραλισμό—τη μεγαλύτερη κατάκτηση, που τη θέλουμε αμετάκλητη, που κερδήθηκε στη Δυτική Ευρώπη κατά τη μακρά και βασανιστική ιστορία που την έκανε να είναι σήμερα η πιο ελεύθερη περιοχή του κόσμου. Πιο ελεύθερη ακριβώς επειδή μέσα της δρουν δυνάμεις και κινήματα που είτε εμπνέονται από το ένα είτε από το άλλο σύστημα, στέκονται σήμερα κριτικά απέναντί τους και, κατά συνέπεια, έχουν βρει δρόμους και τρόπους για μία άμοιβαία αναγνώριση.

μετάφραση: Ε.Π.

15. Για συγκεκριμένες αναφορές παραπέμπουμε στα προβλήματα που ήδη σήμερα τίθενται απτά με τρόπο ολοένα πιο σκότεινο και στα όποια η σημερινή Κοινότητα είναι ολοένα και λιγότερο ικανή να δώσει μία απάντηση: τα ύψιστάμενα προβλήματα στο ενεργειακό, στο οικολογικό, σε παλιούς και νέους κλάδους παραγωγής από τη σιδηροδρογία ως τη γεωργία, τέλος σε όλο τον τρόπο ζωής μας που σε μεγάλο μέρος καθορίζεται όχι μόνο από την τιμή των πρώτων υλών «εξωτερικής» προέλευσης, αλλά και από την ίδια τους τη διαθεσιμότητα. Ίδιαίτερη σημασία αποκτά σήμερα το ζήτημα του πετρελαίου που είναι η κύρια ενεργειακή μας πηγή, αλλά αύριο μπορεί να είναι η σιδηρομεταλλεύματα, ή ακόμα η άλλα, και όλα αυτά εξαιτίας αποφάσεων που πάρθηκαν από άλλους με κριτήρια και για σκοπούς που δε γνωρίζουμε και πάνω στις οποίες θα μπορούσαμε σήμερα να ασκήσουμε επίδραση κυρίως με την αδυναμία μας, με την έννοια ότι είμαστε «ή κάτω που γεννάνει χρυσά αυγά» και πρέπει, επομένως, να διατηρηθεί στη ζωή για να είναι επιμεταλλεύματα. Πάντοτε στο πεδίο των συγκεκριμένων αναφορών μπορούμε να θυμίσουμε τις σοβαρές ως τώρα αποτυχίες στις προσπάθειες να δοθούν σε παρόμοια προβλήματα αυτόνομες λύσεις σε εθνική βάση, από τα νομισματικά, την αεροναυτική, την ηλεκτρονική επεξεργασία πληροφοριών κλπ. ως τη γεωργία που καθυλώνεται στην επιζήμια σημερινή της διάθροιση από μία κοινοτική προσπάθεια που καταβάλλεται ούσιαστικά σαν άθροισμα των εθνικών μειονεκτημάτων.